

TIJORAT BANKLARIDA XALQARO PUL O'TKAZMALARI UCHUN AKKREDITIV AMALIYOTLARINIG QULAYLIKLARI

Abdikarimov Ziyodulla A'zamjon o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Bank va Moliya akademiyasi tinglovchisi, ilmiy tadqiqotchi

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada tijorat banklarida akkreditiv amaliyotlari qanday bajarilishi o'rganilgan. So'ngi paytlarda dunyo iqtisodi o'sishiga keskin salbiy ta'sir o'tkazayotgan davlatlar o'rtasidagi urushlar, internet orqali savdo sotiq amaliyotlari ishonchsizligi va boshqa holatlar xalqaro pul o'tkazmalaridagi muvozzantni yomonlashuviga olib kelmoqda. Shu sababli xalqaro maydonda ikki bankni yoki firmani ishonchsizligini oldini olish uchun uchinchi tomon ular o'rtasida bog'lovchi bo'lish holatlari keng tarqalmoqda. Ushbu amaliyot akkreditiv deyiladi va uni o'rganish kundan kunga muhim omil sifatida ko'rilmogda.

Kalit so'zlar: Akkreditiv, konosament, dublikat, import eksport, valyuta o'tkazmalari.

Akkreditiv – bu bankning applikant (mijoz-xaridor) topshirig'iga asosan kelishilgan valyutada tomonlar o'rtasida belgilangan summani, belgilangan muddatda akkreditiv shartlarida ko'zda tutilgan hujjatlar taqdim etilganidan keyin, benefitsiar (sotuvchi) foydasiga to'lovni amalga oshirish bo'yicha qabul qilingan pul majburiyatidir.

Dokumentar akkreditivlar bo'yicha operatsiyalarni amalga oshirish mijozlarning tashqi savdo operatsiyalari kengayishiga, pul oqimlarining ko'payishiga, xorijiy hamkorlar va ularning banklari bilan ishonchli munosabatlarning rivojlanishi va mustahkamlanishiga yordam beradi. Bitim bo'yicha asosiy shartlar:

Post-moliyalashtirish/diskontlangan/kechiktirilgan to'lov bilan tasdiqlangan akkreditivlarning amal qilish muddati – 360 kundan kam bo'lmasligi;

Foiz stavkasi – kelishuvga muvofiq;

Ta'minot – ko'chmas mulk, avtotransport, depozitlar, maxsus texnika va Qonunchilikka muvofiq boshqa likvid mol-mulk;

Aralash ta'minot ham bo'lishi mumkin.

Bitimning boshqa xarajatlari – xorijiy bank ta'rifiga muvofiq.

Ushbu moliyaviy bitim uni amalga oshirishda quyidagi bir qator afzalliklarni ko'zda tutadi:

to'lov instrumenti ko'rinishidagi xalqaro huquqiy ishonchlilik;

qisqa muddatli sifatli moliyalashtirish vositasi;

xorijiy yetkazib beruvchilar bilan hisob-kitoblarni tezkor amalga oshirish imkoniyati;

xizmat ko'rsatish shartlarini belgilash va hamkorlikni tashkil etish vaqtida individuallik;

tuzilgan bitim doirasida tomonlar o'rtasidagi to'lov qobiliyati va o'zaro hisob-kitoblarning kafolatlari.

Dokumentar qoplanmagan akkreditivni qanday ochish mumkin:

I Joylashgan manzili Siz uchun qulay bo'lgan Bank filialini tanlang va Bank mutaxassisi bilan uchrashuv haqida kelishib oling. Uchrashuv vaqtida Bank mutaxassisi

akkreditiv ochish uchun zarur bo'lgan hujjatlar ro'yxati bilan tanishtiradi, ularning shakli va mazmuni bo'yicha maslahatlar beradi hamda Sizning barcha savollaringizga javob beradi.

2 Hujjatlarni yig'ish va akkreditiv ochish uchun arizani rasmiylashtirish. Zarur hujjatlarning to'liq paketini to'plang. Bank mutaxassisi bilan uchrashuv vaqtida u bilan birgalikda akkreditiv ochish uchun ariza (rasmiy ariza)ni to'ldiring va zarur hujjatlarning to'liq paketini topshiring. Bank mutaxassisi Sizning akkreditiv ochish uchun arizangiz (rasmiy ariza) va taqdim etilgan hujjatlar paketini o'rnatilgan tartibda ko'rib chiqish uchun qabul qiladi.

3 Bank tomonidan o'rnatilgan tartibda rasmiy arizani ko'rib chiqish va qaror qabul qilish. Bank tomonidan rasmiy ariza bo'yicha qaror qabul qilish muddati, Bankka zarur hujjatlarning to'liq paketi ilova qilingan akkreditiv ochish bo'yicha ariza (rasmiy ariza)ning kelib tushgan kunidan boshlab 20 ish kunidan oshmaydi. Bank tomonidan ariza (rasmiy ariza)ni ko'rib chiqish va qaror qabul qilish muddati Siz tomoningizdan taqdim etilgan hujjatlarning to'liqligiga bog'liq.

4 Akkreditiv ochish haqidagi shartnomani tuzish va ta'minotni rasmiylashtirish. Bankning ijobiy qaroridan keyin Siz tegishli shartnomani imzolaysiz va belgilangan tartibda akkreditiv ochish uchun ta'minotni rasmiylashtirasiz.

5 Akkreditiv ochish. Akkreditiv, import kontrakt va shartnomalar shartlariga muvofiq, akkreditiv ochish bo'yicha maxsus shakldagi arizani to'ldirish orqali ochiladi. Akkreditivning qaytarib olinmasligi benefitsiarni akkreditiv talab qiluvchi yoki bank-emitent tomonidan o'zboshimchalik yoki firibgarlikdan himoya qiladi, bu esa, o'z navbatida, tomonlarning o'z majburiyatlarini bajarish barqarorligini kafolatlaydi.

Qaytarib bo'lmaydigan akkreditiv bo'yicha boshqa bankning qo'shimcha majburiyatlari bo'yicha tasdiqlangan va tasdiqlanmagan akkreditivlar o'rtasida farq paydo bo'ladi. Agar emitent bank maslahatchi yoki boshqa uchinchi bankdan o'zining qaytarib olinmaydigan akkreditivini tasdiqlashni so'rasa, bunday tasdiqlash (agar zarur hujjatlar taqdim etilgan bo'lsa va akkreditivning barcha shartlari bajarilgan bo'lsa) tasdiqlovchi bankning majburiyatini bildiradi.

Agar akkreditivda uning tasdiqlanganligi aniqlanmasa, bunday akkreditiv tasdiqlanmagan hisoblanadi. Agar eksportyor akkreditiv bo'yicha qo'shimcha kafolat olishni istasa, u shartnomada ushbu akkreditiv qaysi bank (o'zining yoki uchinchi davlatning) tomonidan tasdiqlanishi kerakligini ko'rsatishi shart.

Akkreditivni yangilash imkoniyati nuqtai nazaridan, shartnoma qiymatining bir qismi uchun ochiladigan qayta tiklanadigan (o'zgaruvchan, aylanma) akkreditivlar qo'llaniladi. Qoida tariqasida, akkreditiv matnida ushbu akkreditiv bo'yicha majburiyatlar yig'indisidan oshmasligi mumkin bo'lgan umumiy summa ko'rsatiladi. Akkreditiv aylanma akkreditiv hisoblanadi, unga ko'ra talabnoma beruvchi akkreditiv bo'yicha pul summasini undan to'lovlarni amalga oshirgandan keyin ma'lum muddat ichida dastlabki summasiga to'ldirish majburiyatini oladi. Qayta tiklanadigan akkreditiv tomonlar tomonidan belgilangan muddatda va/yoki ma'lum bir necha marta yangilanishi kerak. Qayta tiklanmaydigan akkreditiv - bu ijro etish bilan tugatiladigan akkreditivdir. Qayta tiklanadigan akkreditivni, agar bank benefitsiarni xabardor qilmasa, akkreditivning amal qilish muddati tugagan kundan boshlab hisoblangan boshqa belgilangan muddatga avtomatik ravishda

yangilanishini nazarda tutuvchi doimiy yashil bandni o'z ichiga olgan akkreditiv bilan chalkashtirmaslik kerak.

Jahon amaliyotida akkreditiv shartnomaning har ikki tomoni uchun birdek foydali va ishonchli to'lovning eng ishonchli shakli hisoblanadi. Akkreditivdan foydalanishning asosiy afzalligi uchinchi mustaqil shaxs - hujjatli akkreditivni chiqaradigan va keyinchalik u bo'yicha to'lovlarni nazorat qiluvchi bank tomonidan hisob-kitoblarni tashkil etishda ishtirok etishidir. Kerakli hujjatlarga odatda mulk huquqini tasdiqlovchi hujjatlar kiradi, masalan, konosament (kema kapitani kvitansiyasi), yuk varaqasi, dublikat temir yo'l yuk xati, ular tovarlar xaridorning talablari va texnik xususiyatlariga muvofiq jo'natilganligini ko'rsatadi.

Xalqaro amaliyotda akkreditivlarning har xil turlari qo'llaniladi - muddatidan oldin ochiladigan, kompensatsion akkreditivlar, o'tkaziladigan (o'tkaziladigan), zahiradagi, qayta tiklanadigan (aylanuvchi), "qizil bandli" akkreditivlar, akkreditivlar ustuvor harakat va boshqalar.

Bugungi kunda o'tkazuvchan (o'tkazuvchan) akkreditivdan tobora ko'proq foydalanilmoqda. O'tkaziluvchi akkreditiv - bu akkreditiv bo'lib, unda birinchi benefitsiar to'lash vakolatiga ega bo'lgan yoki akkreditiv bo'yicha maxsus vakolatga ega bo'lgan bankdan akkreditivni to'liq yoki qisman bitta yoki qisman taqdim etishni talab qilishi mumkin. Ko'proq(ikkinchi) benefitsiarlar. Ya'ni, zarur hollarda boshlang'ich akkreditiv bir nechta ikkilamchi akkreditivlarga bo'linishi mumkin. Biroq, ikkinchi benefitsiar kreditni uchinchi benefitsiarga o'tkaza olmaydi. Akkreditiv qaytarib bo'lmaydigan bo'lishi va uni o'tkazish mumkinligi aniq ko'rsatilishi kerak.

O'tkazuvchan akkreditivlar shaklda ko'rsatilgan mexanizm yordamida amalga oshiriladi.

O'tkazma akkreditivdan foydalangan holda xalqaro hisob-kitoblarning asosiy bosqichlari:

- 1 - xaridor tomonidan akkreditiv ochish uchun ariza berish;
- 2 - eksportyorni akkreditiv ochilganligi to'g'risida xabardor qilish;
- 3 - sotuvchiga akkreditiv ochish bo'yicha maslahat berish;
- 4 - benefitsiarning akkreditivni yetkazib beruvchiga o'tkazish to'g'risidagi buyrug'i;
- 5 - ikkinchi benefisiarga ikkinchi akkreditivni ochish bo'yicha maslahat berish;
- 6 - tovarlarni xaridorning manziliga jo'natish;
- 7 - akkreditiv shartlarida nazarda tutilgan hujjatlarni bankka taqdim etish;
- 8 - etkazib beruvchi foydasiga akkreditivdan to'lov;
- 9 - benefitsiar nomidan import qiluvchiga hujjatlarni yuborish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. IPPA.RU Xalqaro hisob-kitoblar uchun akkreditiv turlari. Akkreditivlar bo'yicha hisob-kitoblarning umumiy tamoyillari

2. Kapitalbank.uz 2001 – 2023, ATB «Kapitalbank», rasmiy veb-sayti, 2021 yil 25 dekabrda O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining Bank operatsiyalarini amalga oshirish huquqini beruvchi 69-sonli litsenziyasi.

3. Commercial Bank Management: Rose, Peter S. Page 58

4. <https://www.bankingdive.com> About banking 2022